

JUSTIITS- JA DIGIMINISTEERIUM

Kadri Nõmm
Riigikohus
Kadri.Nomm@riigikohus.ee

Teie 03.03.2026 nr 5-25-49
Meie 10.03.2026 nr 10-3/127

Justiits- ja digiministri vastus PSJV asjas nr 5-25-49

Edastan käesolevaga vastused üldkogu täiendavatele küsimustele põhiseaduslikkuse järelevalve kohtuasjas.

- 1) 3. veebruari 2026. a istungil väitis Vabariigi Valitsuse esindaja Erik Salumäe, et „õpetuslik alus“ ja „õpetuslik side“ on erinevad asjad ning et just õpetuslik alus võib osutada ohtlikuks. Vaidlustatud seadusest, seaduse eelnõu seletuskirjadest ega kohtumenetluses esitatud seisukohtadest vahetegu „õpetusliku sideme“ ja „õpetusliku aluse“ vahel ei nähtu. Küll aga peab usuline ühendus KiKoSe § 12 lg 1 p 2 järgi põhikirjas kajastama oma „õpetuslikku alust“. Üldkogu palub Riigikogul, Vabariigi Valitsusel, justiits- ja digiministril, samuti Eesti Kirikute Nõukogul ning EKÕK-il ja Pühtitsa kloostri selgitada, kas mõisted „õpetuslik side“ ja „õpetuslik alus“ on usuvaldkonnas selgelt eristatavad terminid ning kui on, siis milles seisneb nende erisus ja kust selline vahetegu tuleneb.

Tõstatatud küsimus puudutab usulise õpetuse ja usuliste ühenduste sisulise identiteedi tuuma ning seetõttu on tegemist usuõiguse ning usuteaduse sisese terminoloogilise küsimusega, mille lahendamine eeldab teoloogilist pädevust. Sellele küsimusele on pädevad vastama Eesti Kirikute Nõukogu, EKÕK, Pühtitsa klooster. Samuti saab siseministeerium selgitada, mida ta silmas pidas „õpetusliku sideme“ ja/või „õpetusliku aluse“ all seaduseelnõu koostades.

- 2) Üldkogu palub Riigikogul, Vabariigi Valitsusel ning justiits- ja digiministril selgitada, milliseid konkreetseid samme on plaanis ette võtta, kui KiKoSe muutmise seadus jõustub vastu võetud kujul. Seaduse seletuskirja kohaselt on eelnõu põhieesmärk tõkestada usulise ühenduse haldussuhete kaudu usu praktiseerimisega mitteseotud vaenuliku mõjutustegevuse, sealhulgas äärmuslike ideoloogiate ja desinformatsiooni jõudmist koguduse liikmeteni või kloostri elavate inimesteni, pidades silmas üldist halvenevat julgeolekuolukorda maailmas ja sellest lähtuvaid eksistentsiaalseid ohte Eesti Vabariigile. Seega võib eeldada, et sammud, mida soovitakse seaduse jõustumisel võtta, on ette planeeritud.

Küsimuses tõstatatud teemad puudutavad muudatuste sisulist tõlgendamist ning nende rakendamise praktilist korraldust. Tegemist on sisulise julgeoleku- ja halduspoliitika küsimusega, mille keskne pädevus ja vastutus kuulub Siseministeeriumi valitsemisalas.

- 3) PS § 40 lg 3 järgi on igaühel vabadus nii üksinda kui ka koos teistega, avalikult või eraviisiliselt täita usutalitust, kui see ei kahjusta avalikku korda, tervist ega kõlblust. PS § 48 lg 3 järgi on keelatud ühingu, liidud ja erakonnad, kelle eesmärgid või tegevus on suunatud Eesti põhiseadusliku korra vägivaldsele muutmisele või on muul viisil vastuolus kriminaalvastutust sätestava seadusega. PS § 48 lg 4 näeb ette, et ainult kohus võib õiguserikkumise eest ühingu, liidu või erakonna tegevuse lõpetada või peatada, samuti teda trahvida. Üldkogu palub Riigikogu,

Vabariigi Valitsuse, justiits- ja digiministri ning õiguskantsleri seisukohta, millise „õiguserikkumise“ eest võib kohus usulise ühenduse lõpetada, võttes koosmõjus arvesse PS § 40 lg-t 3 ning § 48 lg-id 3 ja 4. Kas põhiseaduse nimetatud sätete koosmõjus võib lõpetada Eesti usulise ühenduse näiteks selle eest, et ta ei kaota oma põhikirjast viidet õpetuslikule seotusele välismaise n-ö emakirikuga, kui selline välismaine isik osutub Eesti Vabariigile ohtlikuks, kuid Eesti usulise ühenduse tegevuses midagi muud etteheidetavat ei ole?

Ühingu tegevuse lõpetamine või selle registreerimisest keeldumine on kõige intensiivsem võimalik riiklik sekkumine ühinemisvabadusse, kuna see puudutab ühingu kui kollektiivse eneseteostuse vormi kõige olemuslikumat tasandit – õigust eksisteerida ja tegutseda. Ühinemisvabadus hõlmab nii õigust luua ühingu, nendega liituda kui ka õigust nende kaudu ühiste eesmärkide saavutamiseks koostööd teha. Kui riik keelab ühingu loomise või lõpetab selle tegevuse, võtab ta üksikisikult võimaluse kasutada ühinemisvabadust sisulisel kujul. Just selle äärmuslikkuse tõttu saab selline meede olla õigustatud vaid kõige raskemate rikkumiste korral, st olukordades, kus ühingu tegevus või eesmärgid ohustavad põhiseaduslikku korda, on suunatud vägivallale või on otseses vastuolus kriminaalõigusega. Sellised sekkumised ei saa tugineda üksnes halduslikele puudustele, poliitilisele ebamugavusele või sisulistele erimeelsustele, vaid neile peab eelnema selge, tõendatud ja konkreetne oht demokraatlikule ühiskonnale või teiste isikute õigustele.

Oluline on rõhutada, et riigi kaalumisruum ühingu tegevuse seadusele vastavuse hindamisel on selliste piirangute puhul kitsas. Seda seetõttu, et mittetulundusühingud täidavad demokraatlikus ühiskonnas mitmeid põhifunktsioone: need loovad ruumi avaliku arvamuse kujunemiseks, võimaldavad inimestel organiseeruda, kaitsta ühiseid huve, arendada kogukondi ning pakkuda sotsiaalset, kultuurilist ja mõttelist mitmekesisust. Need organisatsioonid täidavad sageli rolli, mida riik ise ei suuda ega peagi täita. Nende vaba tegutsemine on seetõttu demokraatia kui tervikliku süsteemi toimimise põhieeldus. Kui riik kasutaks liiga ulatuslikku või laialt tõlgendatud kaalutusõigust ühingute tegevuse lõpetamiseks, võiks see tekitada jahutava mõju kodanikuühiskonnale, piirata kriitikat ja mitmekülgset arutelu ning vähendada avaliku elu läbipaistvust ja tasakaalustatust. Seetõttu kehtib põhimõte, et ühingute lõpetamine peab olema viimase abinõu meede, mida kaalutakse ja rakendatakse üksnes siis, kui vähem piiravad lahendused ei ole võimalikud ega tõhusad.

Kokkuvõttes tähendab see, et riik peab ühingu tegevuse lõpetamise küsimustes lähtuma proportsionaalsuse, vajaduse ja *ultima ratio* põhimõtetest. Ühinemisvabadus ei ole formaalne õigus, vaid demokraatliku ühiskonna üks vundamendikive, mistõttu selle sügavaimas ulatuses piiramine eeldab alati erilist ranget õigustust ja hoolikat, kitsalt mõistetud kaalutusruumi kasutamist.

Põhiseadusest tulenevate normide süsteemsel ja koosmõjulisel tõlgendamisel ei võimalda PS § 40 lõige 3 koos PS § 48 lõigetega 3 ja 4 lugeda põhiseaduspäraseks usulise ühenduse tegevuse lõpetamist üksnes seetõttu, et selle põhikirjas kajastub õpetuslik seotus välismaise emakirikuga. Isegi juhul, kui vastav välismaine organisatsioon võib osutada Eesti Vabariigi julgeoleku seisukohalt problemaatiliseks, ei saa pelgalt õpetusliku sideme olemasolu ilma konkreetse, ühenduse enda tegevusest lähtuva põhiseadusliku korra vägivaldse muutmisele suunatud eesmärgi või muu kriminaalõiguslikult relevantse rikkumiseta kujutada endast alust usulise ühenduse lõpetamiseks.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Liisa-Ly Pakosta
justiits- ja digiminister

Eleri Kästik 57808738
eleri.kastik@justdigi.ee